

A HABSBERG–JAGELLÓ KETTŐS ELJEGYZÉS (1515) ÁBRÁZOLÁSA I. MIKSA CSÁSZÁR SÍREMLÉKÉN Adalékok az innsbrucki tumba 23. reliefjéhez

I. Miksa (1459–1519) német-római császár kiemelkedő figyelmet fordított életének és katonai-politikai aspirációinak az utókor emlékezetében való megőrzésére (*Gedächtnus*). Célja eléréséhez központi propagandája fontos elemévé tette az irodalmat, a történetírást, illetve az új technikát, a sokszorosított grafikát is. Nemcsak önéletrajzi ihletésű regényeit (*Freydal*, *Weisskunig*, *Theuerdank*) díszítették illusztrációk, hanem önálló sokszorosított grafikai munkákat (*Genealogie*, *Triumphzug*, *Ehrenpforte*) is csináltatott, ezek többsége azonban haláláig csak részben készült el. A megvalósult ábrázolások a 16–17. században népszerűek voltak, a 18–19. században pedig a hagyomány tisztelete mellett történeti-tudományos vizsgálatukra is egyre nagyobb hangsúly tevődött.¹

I. Miksa emlékezete fenntartásának fontos elemeként tekintett síremlékére is, melyet az eredeti tervek szerint a császár fiktív és valóságos őseit, rokonait ábrázoló 40, életnagyságúnál nagyobb, tűzaranyozott bronzszobor, a Habsburg-házhoz közeli 100 szentről készült kisméretű szobor, illetve – feltehetően az uralkodónak az ókori trójaiakig visszavezetett „családfájával” összefüggésben is – római császárokat ábrázoló 34 büszt díszített volna.² A munkálatok Konrad Peutinger (1465–1547) udvari humanista vezetésével már 1502-ben elkezdődtek. 1514-es végrendeletében a császár egy Salzkammergutban, a St. Wolfgang zarándokhely közelében felépítendő alapítványi templomról és kolostorról rendelkezett, a terv azonban nem valósult meg.³ A császár halálakor, 1519-ben még csak 11 nagyméretű szobor, illetve az 1509–1511 között keletkezett, római császárokat ábrázoló büsztsorozat 22 darabja volt készen. A szentek kisebb szobrai közül 1514–1520 között 23 készült el, köztük *Szent Istváné*,⁴ melyek ma a templom empóriumának ballusztrádján láthatók. A ma a síremlék körül elhelyezett 28 bronzfigura utolsó darabja 1550-ben, a síremlék az 1580-as években fejeződött be. I. Miksa földi maradványai nem a kenotáfiumnak (üres sír) helyet adó, 1553–1563 között épített innsbrucki Hofkirchében, hanem a bécsújhelyi Szent György-templomban találhatóak. A II. világhá-

1 Krause 2014, 196–197. L. pl. Primisser 1812.

A tanulmány az NKFIH 138702. számú, *Az 1526. évi mohácsi csata 16–19. századi képzőművészeti recepciója* című OTKA pályázata, a Nemzeti Kulturális Alap és a bécsi Collegium Hungaricum támogatásával készült. Köszönöm Bartos György, Gulyás Borbála, Pallag Márta és Szalai Béla szíves segítségét.

2 A síremlék óriási irodalmából l. pl. Primisser 1812; Schönherr 1890a; Schmid 1984; Scheicher 1986; Hözl 2001; Seidl 2003; Haidacher–Diemer 2004 (a síremlékekkel foglalkozó korábbi irodalmat l. uo., 62–64); Frenzel 2013; Gulyás 2014, 272–278; Gulyás 2020, 178–205.

3 Schmid 1984, 762–763; Diemer 2004, 32–35; Krause 2014, 195.

4 Galavics 2001, 10; Endródi 2000, 197, 202.

borúban megrongálódott templom újjáépítésekor felmerült a szándék Miksa hamvainak az innsbrucki síremlékben történő elhelyezésére, ami nem valósult meg.⁵

A síremlék első tervei nemcsak időben estek egybe a *Triumphzug* és az *Ehrenpforte* tervezésével és kivitelezésével, hanem tematikailag is kapcsolatban álltak: „A *Diadalmenet*ben szerepeltek a síremléken álló szobor formájában megjelenítendő rokonok és ősök. A *Diadalkapu* császárszoborai a tervezett büsztök, az I. Miksa életéből vett jelenetei (»Hauptstück«) pedig a reliefek előképeként szolgáltak”.⁶ A síremlék megvalósításához 1527–1528 körül I. Ferdinánd (1503–1564) parancsára fogtak ismét hozzá. 1527-ben Esztergomban kelt utasításában részletesen ír a tumbáról, melynek oldalait a Miksa életét és csatáit bemutató, az *Ehrenpforte* metszetei alapján készített, rövid magyarázó feliratokkal ellátott bronzreliefek díszítik.⁷ Az I. Miksa, majd I. Ferdinánd udvari építész, Jörg Kölderer (1465–1470 k.–1540) által készített vázlaton⁸ a két sorban elhelyezett 40 bronzszobor között már feltűnik a később megvalósulthoz hasonló tumba, de ekkor helyszínként még Bécsújhely vagy a bécsi Stephansdom merült fel.

1555–1556-ban a bécsi udvari építőmester, Hermes Schallautzer⁹ (1503–1561) azt a megbízást kapta I. Ferdinándtól, hogy dolgozza ki a szobrok elhelyezésének tervét, és készíttessen rajzokat a tumbáról és annak díszítéséről. A tervezésbe I. Ferdinánd parancsára az itáliai Francesco Terzio (1523 k.–1591) is bekapcsolódott. Az általa készített vázlaton¹⁰ nemcsak a szobrok, hanem a síremléket díszítő történeti jelenetek reliefjei is bronzból lettek volna. Itt a tumba oldalain már be van jelölve a 24 relief helye, az üres mezők azonban a megvalósult síremléktől eltérően nem fekvő, hanem álló formátumúak, éppúgy, mint az *Ehrenpforte* 24 központi jelenete. Az 1550-es évek végén Schallautzer és itáliai szakértők javaslata nyomán új terv született: a tumbát díszítő reliefeket nem bronzból, hanem fehér márványból kell elkészíteni.¹¹

Bár sokáig az volt az elképzelés, hogy a síremlék reliefjeinek előképe az *Ehrenpforte* I. Miksa életét és tetteit bemutató 24 fametszete legyen, a koncepció később megváltozott. Az új programot történeti kutatások után Georg Seld (1516–1565) alkancellár állította össze: néhány történetet kihagyott, másokat átírt, illetve újakat vett fel. Az *Ehrenpforte* jeleneteiből végül 11 került át a síremlékre, de többnyire eltérő kompozícióval, illetve háromnál találunk tartalmi egyezést.¹² Azt, hogy a kenotáfium ikonográfiai programja – számos korabeli európai síremlékhez hasonlóan – elsősorban a politikai-hatalmi-katonai propaganda szolgálatában állt, jelzi, hogy a 24 relief közül 17 csatajelenetet ábrázolt. A hadvezér jelentős győzelmeit bemutató csatajelenetek díszítik a Bécs 1529.

5 Vö. Schmid 1984, 751; Krause 2014, 189.

6 Gulyás 2020, 184. Vö. Lüken 1998, 451; Diemer 2004, 36–39.

7 Schönherr 1884, 1730. r.

8 Diemer 2004, 37; Gulyás 2020, 184.

9 Schallautzer bécsi lapidáriumáról és a köveket ismertető illusztrált kiadványáról újabban l. pl. Bánfi 2019, 9–10; Gulyás 2020, 180–181.

10 Albertina, Wien, Inv.-Nr. Arch 9685.

11 Diemer 2004, 43; Jansen 2019, 343–345; Gulyás 2020, 185–186.

12 Haidacher 2004, 84; Gulyás 2020, 187.

évi ostromakor a várost az oszmán hadakkal szemben sikerrel védelmező Niklas von Salmnak (1459 k.–1530) a bécsi Votivkirchében található mészkő tumbáját is.¹³

Az 1560-as évek elején elkezdődött az innsbrucki tumba reliefjeinek tervezése és kivitelezése. A reliefek rajzainak elkészítésével a kölni származású Florian Abel (†1565) bízta meg, aki I. Ferdinánd fia, az 1547-től 1564-ig cseh helytartóként a prágai királyi várban kormányzó II. (Tiroli) Ferdinánd főherceg (1529–1595) szolgálatában állt, s akinek Prágába hívása összefügghetett a síremlékprojekttel. Seld ránkmaradt feljegyzésében,¹⁴ melyben részletes utasításokat írt le a kompozíciókra, illetve néha a művészi kivitelezésre vonatkozóan, s közzétette a reliefek alá írandó, antikizáló latin szövegeket is, név szerint is említette a festőt: „Pinget Florian Abel, Coloniensis, Pragae existens. Transmittatur ad illum historia coronationis Aquisgranensis.” A Burgundiai Mária (1457–1482) és Miksa főherceg 1477. évi esküvőjét ábrázoló 1. reliefnél hangsúlyozottan az *Ehrenpfortét* említi előképként: „Pictura poterit manere eadem, quae antea in Porta honoris.” Még négy reliefnél (4., 12., 13., 23.), amelyek közül három koronázási vagy esküvői, egy pedig csatajelenet, találkozunk a szintén az *Ehrenpfortéra* utaló „Maneat pictura antiqua”, vagyis „Maradjon a régi kép” megjegyzéssel. Az 1515. évi kettős eljegyzést bemutató, tanulmányunk tárgyát képező reliefnél ez az utasítás szerepel: „23. Conventu cum Hungariae ac Poloniae regibus Viennae habito contractisque hinc inde matrimoniiis nepotibus ipsius via acquirendis amplissimis Hungariae ac Boemiae regnis strata. Maneat pictura antiqua.”¹⁵

Florian Abel a reliefek terveit („Visierung”) először mindig Bécsbe küldte, hogy Seld véleményezze őket, amelyeket csak ezután juttattak el Innsbruckba Bernhard és Arnold Abelnek, a tumbát faragó két másik fivérnek.¹⁶ Florian Abel lassan haladhatott a rajzok készítésével, Innsbruckból ugyanis gyakran sürgették elküldésüket.¹⁷ A két kőfaragó 1563 végi, illetve 1564 eleji haláláig csak egy reliefet készített el teljesen, kettőt pedig félig. 1562 októbere előtt Innsbruckba érkezett Alexander Colin (1527 k.–1612) szobrász,¹⁸ aki először az Abel testvérek segédjeként kezdett dolgozni a neki átadott tizenkét reliefen.¹⁹ 1564 októberében már maga is hét segédet foglalkoztatott,²⁰ 1566 márciusára pedig mind a huszonnégy reliefet elkészítette.²¹

A tartalmi különbségek mellett a formai kidolgozásban is jelentős eltérések figyelhetők meg az *Ehrenpforte* metszetei és a síremlék reliefjei között: a csatajelenetek például ala-

13 Wien 1529 1979, 38–41; Schemper-Sparholz 2005, 354–355; <https://www.tuerkengedaechtnis.oew.ac.at/ort/votivkirche-tumba-des-niklas-graf-salm/> (– utolsó letöltés: 2021. június 1.); Ugrý 2015, 97–98; Gulyás 2020, 215–216. Vö. Reusner 1586.

14 ÖStA HHStA HA Familienakten, Kart. 17. Konv. 2, 50–63. Közli: Primisser 1812, 86–94; Schönherr 1890a, 266–268. Vö. Haidacher 2004, 82–83; Jansen 2019, 344; Gulyás 2020, 187. A reliefek feliratait, illetve a síremlék koncepcióját tartalmazó más korabeli feljegyzésekről l. Gulyás 2020, 191.

15 Schönherr 1890a, 268; Szentesi 2010, 401.

16 Schönherr 1890b, 7817. r.

17 L. pl. Schönherr 1890b, 7656, 7815, 7817, 7821, 7826, 7844–7845, 7871, 7877, 7892, 7894, 7899, 7914. r.

18 Dressler 1973.

19 Schönherr 1890b, 7717. r.

20 Uo., 7877. r.

21 Uo., 9923. r.

kokban jóval gazdagabbak, a tájképek kiterjedtebbek, a városok és épületek részletgazdagabbak, a fametszetek jelzésszerűen ábrázolt eseményeit tehát a reliefeken nagy tömegek bevonásával, bonyolult tételrendezéssel mutatták be. Annak okát is, hogy Florian Abel lassan készítette el a vázlatokat, részben talán ebben kereshetjük: sokat dolgozhatott a valóságghűbb, részletezőbb kompozíciókon. A jelentősebb városok és épületek ábrázolása alkalmanként az Abel-korabeli vagy régebbi látképek hatását tükrözi, s az autentikusság iránti igényt jelzi az is, hogy I. Miksa 1486. évi aacheni koronázása (4. relief) olyan térben játszódik, amely a Karoling-kori dóm belső részleteinek ismeretéről tanúskodik.²²

Bár a síremlék 2004-es monográfiájának tanulmányírói úgy vélték, hogy a Székesfehérvár 1490. évi, I. Miksa csapatai általi ostromát és bevételét megjelenítő 7. reliefen (1. kép) – a jelenet már az *Ehrenpfortén* is szerepelt²³ (2. kép) – felismerhetők Székesfehérvár épületeinek egyes elemei,²⁴ e megállapítás megerősítése még további kutatást igényel. A magyar város ostromának és bevételének ábrázolásaként tartják számon a Florian Abelnek tulajdonított, csak részben azonosított nyolc jelenetet tartalmazó, a síremlékhez készült monumentális temperavázlat (amelyet a szakirodalom szintén „Visierung”-nak nevez)²⁵ egy jelenetét is, a felső sorának harmadik, utolsó előtti képét.²⁶ Bár néhány, a 17.

1. Székesfehérvár 1490. évi ostroma.
A 7. relief I. Miksa síremlékén. Innsbruck, Hofkirche

22 Diemer 2004, 51.

23 Szalai 2001, Székesfehérvár 1515/1, 116, 325. tábla. L. még: Fitz 1957, 17. A véres ostrom részletes leírását l. Veress–Siklósi 1990, 35–40. – az *Ehrenpforte* ábrázolása: 35.

24 Diemer 2004, 51, 118.

25 KHM, Inv.-Nr. KK 4971. Erről újabban l. pl. Diemer 2004, 43–45; *Maximilian I. Gedachtnus* 2019, 74–75. (10. sz.) (Thomas Kuster); Gulyás 2020, 185–186. II. Ferdinánd főhercegnek a síremlék megváltása iránti érdeklődését jelzi, hogy a mű egykor az ő könyvtárában volt, Gulyás 2020, 257. 829. j.

26 L. pl. a mű leírását a KHM honlapján (<https://www.khm.at/en/objectdb/detail/90978/?lv=detail> – utolsó letöltés: 2021. június 1.), illetve egy nemrég megjelent katalógus: *Maximilian I. Gedachtnus* 2019, 74–75. (10. sz.) (Thomas Kuster).

2. Székesfehérvár 1490. évi ostroma. I. Miksa Diadalkapuja (Ehrenpforte), 1515–1517. Fametszet

3. Hans Siebmacher: Székesfehérvár 1601. évi ostroma. Rézmetszet

század elején készített, Székesfehérvárt ábrázoló látképen hasonló épületelemeket látunk (3. kép),²⁷ nem zárható ki, hogy a relief fantáziaábrázolás. A hitelesség iránti igényt az mindenesetre jelzi, hogy a vár tornyán egy magyar címeres zászló található.²⁸

A művész autentikusság iránti törekvése feltehetően összefüggött II. Ferdinánd megrendelői elvárásaival. Jól ismert a főherceg történeti és genealógiai érdeklődése, illetve könyv- és műgyűjtői szenvedélye, melyek következtében feltehetően elvárta a rajzokat készítő művésztől, hogy tanulmányozza és képi forrásként használja gazdag könyv- és metszetkollekcióját.²⁹ Bár a gyűjtemény virágkora a főherceg tiroli helytartóságának időszakára, 1564 utánra esett, alapítása a csehországi kormányzás alatt történt, s a híres férfiak és nők portréinak, illetve feltehetően a metszeteknek a gyűjtése már a közel húsz évig tartó prágai tartózkodása idején is folyt. A gyűjteményt 1567-re már átszállították Innsbruckba, ahol először a Hofburgban, majd az ambrasi kastélyban helyezték el.³⁰

27 Közéjük tartozik például az a Székesfehérvár 1601-es ostromát ábrázoló, Hans Siebmacher által készített rézmetszet (Szalai 2001, Székesfehérvár 1601/4, 116, 195. tábla) melynek pontos rajzmásolata Sebastian Münster monumentális kozmográfiájának a BStB-beli példánya (Münster 1598, Rar. 831) 1224–1225. oldala közé van bekötve. A beragasztott rajz alatt a város, illetve 1601. évi visszafoglalásának történetéről olvashatunk. A metszetet l. Fitz–Császár–Papp 1966, 21; Veress–Siklósi 1990, 124. Vö. Szalai 2021, 307. kép, 354. Nagyon hasonló épületeket és városképet látunk Wilhelm Dillich Székesfehérvárt ábrázoló rézkarcán (Dillich 1600, 16–17. között, vö. Veress–Siklósi 1990, 49; Szalai 2001, Székesfehérvár 1601/1, 116), illetve Wilhelm Peter Zimmermann látképén (Dilbaum 1603, 53, vö. Veress–Siklósi 1990, 151; Szalai 2001, Székesfehérvár 1603/5, 117, 200. tábla).

28 Primisser 1812, 16–17.

29 Diemer 2004, 50–52.

30 Parshall 1982, 144; Purš 2017, 99; Gulyás 2018, 106.

Ferdinánd főherceg műgyűjteményének és könyvtárának 1596. május 30-án, Innsbruckban keltezett hagyatéki leltárából³¹ tudjuk, hogy számos geográfiai, építészeti és történeti munkát, illetve ötvöstárgyakról, ókori épületekről és pénzekről, római császárokról stb. készült rajzokat, metszeteket őrzött. Az ambrasi Kunstkammerben elhelyezett kb. 40 albumban témák szerint rendszerezve mintegy 7000 metszet volt, melyek közül kb. 5000 darab 32 albumban és két illusztrált könyvben napjainkig fennmaradt.³² A főherceg megszerezte az I. Miksa idején kiadott vagy elkezdett illusztrált kiadványok, sokszorosított grafikai munkák többségét, illetve Miksa tervezett síremlékének említett vázlatát („Abrisz kaiser Maximiliani der Ersten grab.”) is.³³ A könyvtárban több példányban megtalálható *Weisskunig* fametszete volt például az előképe – mint látni fogjuk – a Miksa és Burgundiai Mária esküvőjét ábrázoló 1. reliefnek. Florian Abel rajzai készítésekor képi forrásként használhatta a főhercegi gyűjtemény lovagi tornákról, páncélokról, fegyverekről írt könyveinek és kéziratainak illusztrációit, illetve a történeti jeleneteket, épületeket, látképeket, portrékat stb. ábrázoló metszeteket is.³⁴ A fennmaradt metszetek egyike a történetünkben fontos szerepet játszó I. (Öreg) Zsigmond (1467–1548) lengyel király fiának, II. Zsigmond Ágostnak (1520–1572) a temetési szertartását ábrázolja („Funeral of Sigismund of Poland”).³⁵

Az 1515. évi Habsburg–Jagelló kettős eljegyzés ábrázolásai

A síremlék 23. reliefje³⁶ (4. kép) az 1515. július 22-én, Bécsben tartott kettős dinasztikus eljegyzést örökítette meg, amelynek előzményeként I. Miksa 1506-ban titkos házassági szerződést kötött a magyar királyi párral arról, hogy a császár két unokája (a néhány

31 ÖNB, Cod. 8228, KHM, Inv.-Nr. KK 6652. Újabbán I. Gulyás 2018, 106. 4. j. – irodalommal; Gulyás 2020, 140–144.

32 KHM, Kunstkammer, vö. Parshall 1982, 145; Gulyás 2018, 108.

33 Diemer 2004, 52. L. pl. „Ain buch, in rot leder eingebunden, dar/innen kaiser Maximilian rennen, stechen, turnieren und kempfen.” „Ain buech, in rott leder eingebunden, darinnen allerlai ritterspil, so kaiser Maximilian gebraucht.” Boenheim 1888, 5556. r., CCLXXXIX., „Ain geschribens puech von Weisen Künigen, volumina duo, in folio.”; „Wie kaiser Maximilians triumphwagen solle gemacht werden, in folio.”; „Der Theurdannckh, geschriben, in folio.”; „Theurdannckh, geschriben, in folio.”; „Ain grosz geschribens puech vom Marxen Trautsaurwein, von den Weisen Künigen, in folio.”; „Kaiser Macimilians triumph.” (KHM, Inv.-Nr. KK 5340) „40 hilzene mödl von kaiser Maximiliani triumph” stb., Boenheim 1889, 5556. r., II–IV.. Vö. Parshall 1982, 146, 162. „Allerley Konig und Herrn in Holz geschniten / V Burckmayr / 16 st.” (KHM, Inv.-Nr. KK 5336) azaz id. Hans Burgkmair *Genealogie* sorozatából 82 lap, Parshall 1982, 146, 160. Vö. Gulyás 2018, 112–113; Gulyás 2020, 100, 141.

34 „Mer ain grosz buech,....darauf steet geschriben: In disem buech sein allerlei kupferstich, als nemblich / geistliche und weltliche histori, bevestigung, gebeu und bilder.” (KHM, Inv.-Nr. KK 6641), „Ain puech, in weisz pergament eingebunden, darauf stet geschriben: Stettruinen, landtaflen sambt den landschaften.” (KHM, Inv.-Nr. KK 6638), „Ain bibl von allerlei conterfetzen...” (KHM, Inv.-Nr. KK 6634), „In schubladen under den grossen cästen sein nachbeschribne allerlai conterfe, mappen und abrisz”, „Abermals in ainer schubladen allerlai kupferstich, ain guete anzal”, Boenheim 1888, 5556. r., CCCXII.; Boenheim 1889, 5556. r., IV. stb. Vö. Parshall 1982, 146, 160, 162–165; Gulyás 2018, 109.

35 *Mundana Varia*-album, KHM, Inv.-Nr. KK 6624.

36 Primisser 1812, 22; Haidacher 2004, 179–182; Erdős 2014, 142–143. (8. sz.).

4. Az 1515. évi bécsi kettős eljegyzés. A 23. relief I. Miksa síremlékén, részlet.
Innsbruck, Hofkirche

hónappal később tragikusan fiatalon elhunyt fiának, Szép Fülöpnek [1478–1506] a gyermekei), illetve II. Ulászló (1456–1516) lánya és születendő gyermeke házasságot kötösenek. Kilenc évvel később II. Ulászló fiát, a későbbi II. Lajost (1506–1526) I. Miksa unokájával, Habsburg Máriával (1505–1558), lányát, Jagelló Annát (1503–1547) pedig egyik, később kiválasztandó fiúunokája számára szimbolikusan magával a császárral jegyezték el. Annát végül I. Ferdinánd vette feleségül, de mivel ezen az eseményen a gyermek Ferdinánd nem volt jelen, sem az *Ehrenpfortén*, sem a síremlék reliefjén nem szerepel. Az eljegyzésen részt vett II. Ulászló testvére, I. (Öreg) Zsigmond lengyel király is, akinek fontos szerepe volt a dinasztikus házassági szerződések megkötésében. A kettős eljegyzés alkalmából Miksa 1515 nyarán Bécsben fényes, költségeiben egy hadjáratéhoz közelítő ünnepségek részeként kongresszust rendezett, amelyen számos európai fejedelem részt vett.³⁷ Az eseménysorozatról – benne az eljegyzésről – naplójában részletesen beszámolt Miksa udvari történésze és diplomatája, a humanista Johannes Cuspinianus (1473–1529).³⁸ Az ünnepség a Hofburgban kezdődött, majd az egybegyűltek átmentek

37 Az ún. első bécsi kongresszusról 2015 áprilisában Bécsben – osztrák, magyar, lengyel, cseh és szlovák kutatók részvételével – *Wiener Kongress 1515. Wendepunkt Mitteleuropas: Jagiellonen und Habsburger* címmel három napos tudományos tanácskozást tartottak, s elkészült egy virtuális kiállítás honlapja is (<http://www.wienerkongress1515.at/> – utolsó letöltés: 2021. június 1.). A tanácskozás kiadványa: Dybaš–Tringli 2019. L. még: Kuster 2019, 31–33.

38 Freher–Struve–Dulssecker 1717, II., 606–607; Cuspinianus 2006, 156–157. A hazai és a külföldi szakirodalom egy része az eseményt eljegyzésként, másik része esküvőként említi, s gyakran találkozunk egy tanulmányon vagy könyvön belül mindkét kifejezéssel. Cuspinianusnál „dies pro contrahendis sponsalibus inter principes & Reginulas” (*Rervm...* 1717, 606), illetve a dómban rendezett ünnepség leírásakor „vt Caesar...vui desponsata est domina Anna per Reuerendissimum Cardinalem Strigoniensem per annuli subarrationem. Tum Ludouicus Rex, & Domina Maria per eundem Dominum Cardinalem copulati & coniuncti sunt.” (*Rervm...* 1717, 607) szerepel. Anna és Ferdinánd egyházi esküvőjére 1521 májusában Linzben (Heilingsetzer 2003), II. Lajoséra és Máriáéra pedig 1522. január 13-án, Budán került sor (Gulyás 2017, 140).

5. Az 1515. évi bécsi kettős eljegyzés. I. Miksa Diadalkapuja (*Ehrenpforte*), 1515–1517. Fametszet

a feldíszított Stephansdomba, ahol Bécs püspöke misét mutatott be. A mise után Miksa „valami rejtett helyen fejedelmi öltözéket és koronát vett föl, és mint császár ment be a karzatra, akivel a főtisztelendő esztergomi bíboros [azaz Bakócz Tamás, *P. J.*] gyűrűvel lekötelezve eljegyezte Anna úrhölgyet. Akkor ugyanez a bíboros Lajos királyt és Mária úrhölgyet kötötte össze és egyesítette.”³⁹

A korábban említett jelentős különbség azoknak a jeleneteknek a kompozíciójában és művészi kivitelezésében, amelyek az *Ehrenpfortén* és Miksa síremlékének reliefjein egyaránt szerepelnek, jól megfigyelhető az 1515. évi eljegyzés két ábrázolásán is. Az *Ehrenpforte* metszetén egy szabadtéri jelenetet látunk, amelyen csupán a szereplők mögötti függöny, illetve a bal felső rész feltehetően Albrecht Dürer (1471–1528) által rajzolt, antikizáló építészeti eleme határolja a teret.⁴⁰ A kép bal oldalán császári ornátusban látható I. Miksa, aki unokája, Mária kezét fogja, rá a mellette álló Lajos szeretettel néz. A kép közepén II. Ulászlót látjuk, amint átfogja lánya, Anna vállát, jobb oldalon pedig Ulászló testvére, I. Zsigmond áll, támogatóan figyelve a jelenetet (5. kép).

A kompozíció rokonságot mutat azokkal a színpadszerű, elől nyitott dobozhoz hasonló, hordozható, efemer emelvényeken elrendezett élőképekkel, amelyeket a 15. század végi–16. század eleji, elsősorban németalföldi ünnepi felvonulások alkalmából állítottak

39 Cuspinianus 2006, 156–157. Részletes beszámolót olvashatunk a Hofburgban, illetve a Stephansdomban történt eseményekről az *Ehrenspiegel des Hauses Österreich* című illusztrált kéziratos krónika (BStB, Cgm 896) II. kötetében (VII. könyv, 284v–285r) is. Anna és Mária egy darabig Bécsben, a Cillierhofban lakott, majd 1517-től közös udvartartásban éltek Innsbruckban, azután innen kerültek férjük udvarába, Heilingsetzer 2003, 68–69.

40 A metszeteken az építészeti részek nagy részét Albrecht Dürer készítette, Lüken 1998, 460.

fel. A típusról szemléletes képet adnak a II. (Őrükt) Johanna (1479–1555) kasztíliai királynő, Szép Fülöp felesége 1496. évi brüsszeli királynői bevonulása (*Joyeuses Entrées*) eseményeit bemutató, Berlinben őrzött miniatúrák.⁴¹ Az *Ehrenpfortén* az 1515-ös eljegyzés jelene kompozicionális hasonlóságot mutat például a berlini kódex egy szintén házasságkötési jelenetével, a *Salamon fogadja a fáraó lányát* című élképével. A taglejtések és a tekintetek mindkét képen középre irányulnak, s mindkét jelenet pillanatfelvételné mutat be egy-egy fontos történelmi eseményt. Azt, hogy a hasonlóság feltehetően nem véletlen, jelzi, hogy az *Ehrenpforte* talapzatán olvasható szövegben a képmezők elrendezésével kapcsolatban többször találkozunk a *stellagia* szóval, amely a latinizált változata volt az élképek hordozható, ideiglenes állványát jelentő, francia és németalföldi területen elterjedt *stellage* vagy *stellage* színházi szakkifejezésnek.⁴²

A síremlék reliefjén ezzel szemben egy mozgalmas tömegjelenettel találkozunk, amely összhangban van a szemtanú Cuspinianusnak a jeles eseményről közölt leírásával: július 22-én „(...) megrendezték az eljegyzés napját a hercegek és a királylányok között, ezért az egész nemesség a királyokkal együtt összegyülekezett a várban,⁴³ ki-ki hódolatteljesen, ahogy tudott, legragyogóbban feldíszítve, nemcsak ruházattal, hanem drága nyakláncokkal, úgynevezett klenódiumpokkal.”⁴⁴ A kép elő-, illetve középterét elfoglaló főszereplők elhelyezkedése ugyanakkor egyértelműen az *Ehrenpforte* jelenetének a hatását mutatja, azzal a jelentékeny különbséggel, hogy Miksa itt jobbával megfogja Anna jobb kezét (*dextrarum iunctio*) annak jelzéseként, hogy két fiúunokája valamelyike számára szimbolikusan maga jegyzi el II. Ulászló lányát. A relief alkotója az uralkodók előtt elhelyezett királyi címereket is átvette a fametszetről. Cuspinianus a Burgbeli jelenet leírásakor nem említette a püspököket, a Szent István-dómban történt ünnepélyes eseményről beszámolva azonban felsorolta a magas rangú egyházi vezetőket: „Bal oldalon helyezkedett el elől Tamás esztergomi bíboros, apostoli oldalkövet, Máté, a gurki bíboros, apostoli követ”,⁴⁵ s felsorol még tizennégy jelenlévő püspököt. Florian Abel – úgy tűnik – kombinálta a két jelenetet, hiszen a Hofburgban játszódó esemény ábrázolásának bal oldalán, az előtérben látható a két bíboros, Bakócz Tamás, illetve Matthäus Lang von Wellenburg (1468–1540), akinek I. Miksa kedvelt diplomatájaként kiemelkedő szerepe volt az 1515-ös bécsi kongresszus megszervezésében, s aki 1521. május 6-án salzburgi érsekként majd Ferdinánd és Anna háromnapos ünnepséggel megkoronázott linzi esküvőjét is celebrálja.⁴⁶

A jelenet – a síremléken található másik két, esküvőt bemutató reliefhez (1. *Miksa főherceg és Burgundiai Mária esküvője*, 12. *Szép Fülöp és Kasztíliai Johanna esküvője*) hasonlóan – a királyi házasságkötések ábrázolásakor hagyományosan használt *sposalizio* ikonográfiai típusát alkalmazta, melynek legismertebb példája Raffaello Santi 1504-ben

41 Lüken 1998, 481; Michel–Sternath 2012, 60–61. (11a, 11b. sz.). A miniatúrákat tartalmazó kódex: SMB, Kupferstichkabinett, 78 D 5.

42 Lüken 1998, 480–483.

43 A latin szövegben „ad arcem” szerepel. Az esemény a Hofburgban volt.

44 Cuspinianus 2006, 156.

45 Uo., 156.

46 Heilingsetzer 2003, 70–71. Bakócz és Lang megörökítésre került a Dietrichstein-féle esküvőt ábrázoló festményen is (l. 66. j.).

készült, Mária és József eljegyzését bemutató, a milánói Pinacoteca di Brerában őrzött festménye. A 15. század végén és a 16. században a dinasztikus házasságkötést a békés területszerzés eszközeként sikeresen alkalmazó Habsburg-ház (*Bella gerant alii, tu felix Austria nube*) képzőművészeti reprezentációjában – köztük az I. Miksa életéhez kapcsolódó önéletrajzi ihletésű lovagregények, illetve az *Ehrenpforte* illusztrációin – az ábrázolási típus népszerű volt.⁴⁷ Míg azonban az innsbrucki síremlék 1. és 12. reliefjén a kezefogó pár mögött az őket összeadó pap áll, a 23. reliefen a két főpap a központi jelenettől távolabb, a kép előterében helyezkedik el. Bár az ikonográfiai típus szereplőinek hagyományos hármaskompozícióját⁴⁸ a művész alapvetően megőrizte, a házasulandó felek és az őket összeadó pap helyett a három uralkodó csoportjával találkozunk, s a helyszín sem egy templombelső, hanem egy palota díszterme. Megjelenik ugyanakkor a reliefen – mint láttuk, az eseménynek az *Ehrenpfortén* látható ábrázolásától eltérően – a kézfogás motívuma az unokáját helyettesítő I. Miksa és Jagelló Anna között.⁴⁹

Bár a termet nagy valószínűséggel nem azonosíthatjuk az esemény helyszínével, a Hofburggal, a reliefen találkozunk néhány, a témához illő képi utalással. Feltehetően nem véletlen, hogy az ajtó fölött Hyment, a házasság istenét, illetve a magyar címert láthatjuk, a falakat pedig a feltehetően a Trója-regényt ábrázoló falikárpitok díszítik.⁵⁰ A 16. század első évtizedében I. Miksa udvari tudósai, humanistái, genealógusai között vita alakult ki a Habsburg-ház családfájának (*Genealogie*) összeállítása kapcsán, egyik részük ugyanis a rómaiakig, másik részük a trójaiakig (Hektór) vezette vissza az ősoket.⁵¹ Miksa a Trója-pártiak mellé állt, mivel ezzel a (fiktív) származási vonallal az uralkodóház sok európai arisztokrata család hagyományaihoz kapcsolódhatott.

Az 1515. évi kettős eljegyzés kompozíciójához hasonló eltéréseket találunk Miksa és Burgundiai Mária 1477. évi esküvőjének két ábrázolásán is: míg az *Ehrenpforte* feltehetően szintén Dürer által rajzolt jelenetén az 1515-ös képhez hasonlóan egy függöny előtt csak a két főszereplőt látjuk, a síremlék reliefjén bonyolult építészeti kulisszák előtt játszódó, sokalakos templomi esküvői jelenettel találkozunk. A relief kompozíciója ugyanakkor egyértelmű hasonlóságot mutat az esemény *Weisskunig*beli ábrázolásával, bár az építészeti háttér itt jóval szűkebb kivágatú.

II. Ulászló és I. Zsigmond portréja a 23. reliefen

A hitelesség iránti igény megnyilvánulásaként értelmezhetjük azt a változást is, amely a síremlék 23. reliefjének portréábrázolásain a felhasznált előképhez képest megfigyelhető. Míg az *Ehrenpforténak* az 1515-ös kettős eljegyzést ábrázoló jelenetén szereplő három

47 Vö. Szentesi 2010, 385–388.

48 Uo., 392.

49 A kézfogás gyakran szerepel egy másik, a kor Habsburg-reprezentációjában szintén népszerű, az esküvőhöz hasonlóan bibliai előképekre visszavezethető ábrázolástípuson is, mely a jegyesek első találkozását jeleníti meg, vö. uo., 381–388.

50 Diemer 2004, 51.

51 Lhotsky 1944; Schmid 1984, 756–757.

6. II. Ulászló, 1537 után.
Ötött érém

7. II. Ulászló, 1515 (?).
Ötött érém

uralkodó, I. Miksa, II. Ulászló, illetve I. Zsigmond egymáshoz hasonló, sematikus vonásokkal jelenik meg, addig az innsbrucki síremlék reliefje II. Ulászlót és I. Zsigmondot egyénibb, portrészerűbb vonásokkal ábrázolja. Úgy tűnik, II. Ulászló portréinak⁵² a 16. században nem alakult ki olyan határozott ikonográfiai típusa, mint a mohácsi csata történelmi jelentősége, illetve a fiatal király tragikus halála miatt nagyobb európai „ismertségre” szert tett II. Lajos ábrázolásának, amelynek legfontosabb közvetítője Paolo Giovio (1483–1552) nocerai püspök nevezetes comói arcképgyűjteményének elveszett, csak festménymásolatokban és rézmetszeteken fennmaradt darabja volt.⁵³

Hosszú, hullámos hajú, csupasz arcú fiatal férfiként tűnik fel II. Ulászló Bernhard Strigel 1515 körül készült fogadalmi képén⁵⁴ éppúgy, mint az id. Hans Kels 1537-es ostáblajátékának a dobozát díszítő mellképen.⁵⁵ Ugyanezzel az ábrázolással találkozunk azon a II. Ulászló-érmen is, mely feltehetően egy több darabot – köztük II. Lajos portréját – is magában foglaló sorozat része volt (6. kép).⁵⁶

Ismerünk egy ettől teljesen eltérő ikonográfiai típust is: II. Ulászlót prémes kabátban, szakáll és bajusz nélkül, szorosan a fejre simuló, a haját teljesen eltakaró, négyzethalós

52 Gozdzik é. n.; Bartos 1988.

53 Papp 2019, 161–163.

54 *Szent László a Madonna oltalmába ajánlja II. Ulászlót és gyermekeit*, olaj, hársfa, 43 × 30,8 cm, SZM, ltsz. 7502. Lázár 1918; Gozdzik é. n., 9–10. (7. sz.).

55 KHM, Inv.-Nr. KK 3419, lfg 1885, 59. A hasonlóságot említi: Bartos 1988, 15–18. (8. sz.), 40–40/C. (20. sz.). Urbach Zsuzsa szerint Strigel feltehetően leírások és előképek alapján ábrázolta a királyi család tagjait, akiknek portréi a képen későbbi átfestés nyomait viselik, *Matthias Corvinus – Schallaburg* 1982, 503–504. (522. sz.) (Zsuzsa Urbach). Fábry Eszter úgy véli, hogy a fogadalmi képen az arcok „részben sematikus, részben idealizált megfestése kizárja, hogy modell után készült portrékról lenne szó.” *Budapest és Krakkó* 2016, 263. (5.H.53. sz.) (Fábry Eszter). L. még: Kerny 2010, 528–529. – részletes irodalommal.

56 Heraeus 1828, VI. Taf. 28; Gumowski 1906, 18–22. (10. sz.); Gyöngyössy–Winter 2007, 140. (1780. sz.), 151; Erdős 2014, 143. (17. sz.); Winter 2013, 109. (I.4. sz.).

mintájú kötött sapkában (*Drahthaube*) ábrázolja az a WLADISLAVS D GR VNGARIE ET BOHEMI köriratú öntött ezüstérem profilportréja, melynek hátoldalán a magyar és a cseh címer látható (7. kép).⁵⁷ Az érmet Georg Habich (1868–1932) egy hasonló formai jegyekkel bíró, 1515-re datált darabokból álló tárgycsoporthoz kapcsolta, keletkezésüket a Habsburg–Jagelló kettős eljegyzéssel hozva összefüggésbe (az ábrázolt személyek valóban részt vettek az 1515-ös bécsi ünnepeken).⁵⁸ Az éremcsoportozáshoz tartozik a hosszú hajú, babérkoszorús II. Lajos profilportréja is, mely az 1515-ben kilencéves gyermeknél jóval idősebb személyt ábrázol,⁵⁹ s amely nemcsak Mátyás király fehérmárvány portréival,⁶⁰ illetve a *Philostratos-corvina*⁶¹ kettős címlapjának Mátyás-képével⁶² mutat hasonlóságot, hanem a Miksa főherceg és Burgundiai Mária házasságkötése alkalmából 1479-ben készült emlékérem⁶³ Miksa-arcképével is.

II. Ulászló érmét ismerteti Carl Gustav Heraeus (1671–1725) 1828-ban megjelent katalógusa, melynek kéziratát 1719 előtt zárták le, s szerepel – többek között – Rupp Jakab és Weszerle József 19. századi éremtani munkájában is.⁶⁴ Az újabb kutatás az érem keletkezésének idejét kérdőjelesen 1515-re teszi, nem zárja ki azonban annak a lehetőségét sem, hogy esetleg jóval később készült.⁶⁵ Az éremportréhoz hasonlóan csupasz arccal, a haját teljesen eltakaró mintás sapkában ábrázolta II. Ulászlót az a több másolatban ránk maradt festmény, mely Sigmund von Dietrichsteinnek (1484–1533) és Barbara von Rottalnak (1501–1550) a bécsi kettős fejedelmi eljegyzés idején lezajlott esküvője ünnepi lakomáját jelenítette meg.⁶⁶ Hasonló sapkában és arcvonásokkal látható a garam-

57 MNM, Éremtár, 8.883, 133/932, Fraknói 1896, 388. Az érem képét – Cserna Károly rajza nyomán – közli: Ortvay 1914, 63. 12. kép; Gozdzik é. n., 11. (9. sz.).

58 Habich 1916, 16; Habich 1929, 11. (39. sz.), V. tábla. Az ábrázoltak közé tartozott még többek között: I. Miksa, Jagelló Anna, II. Lajos, Pfalzi II. Frigyes, Brandenburgi Kázmér. Vö. *Matthias Corvinus – Schallaburg* 1982, 509. (531. sz.) (Vera Héri); Bartos 1988, 11–13. (6. sz.); A Brandenburgi Kázmért (Kasimir von Brandenburg-Kulmbach) (1481–1527) szintén profilban ábrázoló érmen hasonló, fejre simuló, négyzethalós sapkát látunk, mint II. Ulászló érmén, Habich 1916, 16. Abb. 2; Habich 1929, 11. (42. sz.), V. tábla.

59 Habich 1929, 11. (40. sz.), V. tábla; Erdős 2014, 145. (33. sz.).

60 SZM, ltsz. 6711; KHM, Inv.-Nr. KK 5440.

61 OSzK, Cod. Lat. 417.

62 A II. Ulászló és II. Lajos éremmel kapcsolatos információkat Pallag Mártának köszönöm. A babérkoszorús Mátyás-portré ismertségét jelzi, hogy ezzel az ikonográfiai típussal találkozunk Paolo Giovio 1575-ben latinul, 1577-ben németül megjelent, az említett comói arcképgyűjteménye darabjairól készített fametszetekkel illusztrált életrajzgyűjteményében. A Mátyás-portrékhoz vö. pl. *Hunyadi Mátyás, a király* 2008, 225–226. (4.1. sz.) (Claudia Kryza-Gersch), 474. (11.14. sz.) (Mikó Árpád), 240–241. (4.16. sz.) (W. Salgó Ágnes).

63 *Habsburg Mária* 2005–2006, 151. (I-24. sz.) (Sölch Miklós).

64 Heraeus 1828, XXVIII. 39. Tafel, 6b; Rupp 1846, 110. (564. sz.), XXII. tábla; Weszerle 1873, Uladislai II. Tab. XIII. 4.

65 *Ferdinand I.* 2003, 334. (II.16. sz.) (Heinz Winter) – irodalommal; *Habsburg Mária* 2005–2006, 152. (I-27. sz.) (Héri Veronika); Gyöngyössi–Winter 2007, 138. (1775. sz.) – irodalommal; Winter 2013, 82–83; *Budapest és Krakkó* 2016, 283–284. (6.H.2. sz.) (Pallos Lajos).

66 Graz, Steiermärkisches Landesmuseum Joanneum, Kunstgewerbesammlung, Inv.-Nr. 01107. II. Ulászlónak a festmény nyomán készült fametszetes képmását közli pl. *Osztrák–Magyar Monarchia I.*, 135. Az, hogy egyes leírások szerint II. Ulászló felesége 1506-ban bekövetkezett halála után szakállat és hosszú ▶

8. II. Ulászló cseh királyként. Fametszet. In: Kuthen 1539

szentbenedeki Szent Vér-kápolna oltárának 1510-ben készített, a tizennégy segítőszentet ábrázoló fatábláján Szent György – feltehetően az ebben az évben II. Gyula pápa által a keresztény hit védelmezőjeként egy megszentelt díszkarddal és süveggel megajándékozott⁶⁷ – II. Ulászló kriptoportréjaként.⁶⁸

II. Ulászló arca az innsbrucki síremléken nem ezekkel az ábrázolási típusokkal mutat hasonlóságot, hanem azzal az arcképpel, mely az uralkodóról két korábbi kiadványban jelent meg. Martin Kuthen (1510 k.–1564) 1539-ben Prágában kiadott, a cseh hercegeket és királyokat ismertető, medaillonba foglalt fametszetes arcképekkel illusztrált, cseh nyelvű *Krónikájában*,⁶⁹ illetve 1540-ben megjelent latin nyelvű változatában⁷⁰ a 17. királyként II. Ulászló szerepel (8. kép). A kiadványokban a portrék többsége – különösen a legkorábbi időkben uralkodó hercegeké – meglehetősen sematikus volt, nagyon hasonló ábrázolásokat több személyhez is hozzárendeltek. Ehhez képest mind II. Ulászló – majdnem szemből történő beállítású, jobbra néző portré félhosszú, hullámos-göndör

haját viselt, kérdéseket vet fel az ábrázolás hitelességét illetően. Vö. *Matthias Corvinus – Schallaburg* 1982, 503–504. (522. sz.) (Zsuzsa Urbach); Bachschweller 2012, 33–34. A főasztalnál ülő előkelőségek és uralkodók annak az előző kép pandantjaként készült festménynek a jobb felső részén is feltűnnek, mely az esküvő alkalmából rendezett lovagi tornát mutatta be, l. uo., 35–36; Praschl-Bichler 2021, 67.

67 A karácsonykor megszentelt pápai kard adományozása uralkodóknak és kiemelkedő hadvezéreknek a 14. század közepe óta volt szokásban. Az 1509 karácsonyán megszentelt kardot és süveget 1510. július 2-án adták át Tatán II. Ulászlónak, Kalmár 1958.

68 Esztergom, Keresztény Múzeum, ltsz. 55.92. Az oltárképen II. Ulászló „aranyhálóval díszített süvege is egybevág a medália részleteivel”, Genthon 1934, 140. Az oltárkép leírását és irodalmát l. <https://www.keresztenymuzeum.hu/collections.php?mode=work&wid=353&page=2&vt=>. (– utolsó letöltés: 2021. június 15.). „Ulászló fővegie, mely ekkor tűnik fel először, de később gyakran szerepel ebben, talán az ugyanakkor kapott karddal együtt járó „megszentelt kalpag”, Bartos 1988, 41–42. A három portré hasonlóságát említi: Bartos 1988, 11–13. (6. sz.), 41. (21. sz.), 43–48. (22. sz.). Köszönöm Bartos Györgynek, hogy rendelkezésemre bocsátotta a témához kapcsolódó, 2001-es konferenciaelőadása szövegét.

69 Kuthen 1539, o. n.

70 Kuthen 1540, o. n. A cseh krónika II. Ulászló és II. Lajos portréjának későbbi felcsereléséről l. Papp 2019, 163–164.

hajjal, a csupasz áll alatti dús, göndör körszakállal, nyitott nyakú ingben –, mind fia, II. Lajos arcképe – magasan záródó nyakú, ráncolt ing, fülig érő haj, kecskeszakáll, profilképes beállítás – viszonylag egyénített vonásokat mutat. Florian Abel tehát a cseh krónika ikonográfiai típusát vette át: I. Miksa síremlékének 23. reliefjén a balra néző II. Ulászló ugyanolyan haját és szakállat visel, mint az 1539-ben, illetve 1540-ben megjelent cseh krónika illusztrációján, a nyitott nyakú ing helyett azonban itt az ünnepi alkalomhoz illő palástot és vastag nyakláncot látunk rajta.

Bár arról, hogy a cseh, illetve latin nyelven kiadott cseh krónika része volt-e Ferdinánd főherceg könyvgyűjteményének, nem találtam adatot, valószínűsíthető, hogy Prágában két évtizeden keresztül udvart tartó cseh helytartóként megszerezte azt. Az 1540-es latin nyelvű kiadásban a bevezető szövegek egyik versének szerzője apjának, I. Ferdinándnak a cseh udvarmestere, Johannes Hasenburgk volt, akár tőle is kaphatott egy példányt. Hasenburgk egy negyvennégy színezetlen tollrajzot tartalmazó, kéziratos felterjesztésében,⁷¹ – ahogy az I. Ferdinándhoz szóló ajánlásban is olvashatjuk – azt javasolta az uralkodónak, hogy cseh királyként a korábban a prágai királyi várban található, a cseh hercegeket és királyokat ábrázoló képciklust, mely az 1541. június 9-én bekövetkezett katasztrofális tűzvészben megsemmisült, a vázlatokon látható portrék felhasználásával a vár újjáépítésekor festesse újra s terjessze ki saját koráig. 1548-ban élénk levelezés folyt ugyan I. Ferdinánd és II. Ferdinánd főherceg között a cseh uralkodói „ösgaléria” helyreállításáról, s komoly tervek is születtek, ezek végül nem realizálódtak.⁷² Hasenburgk egyébként egészalakos illusztrációján II. Lajos ábrázolásánál a cseh krónikában közzétett portrétípust használta fel, II. Ulászlónál azonban nem ez volt az előképe, itt egy szakáll és bajusz nélküli, hosszú, göndör hajú, koronás fejű alakot látunk.

Az osztrák nemzeti könyvtárban őrzik a latin nyelvű cseh krónikának egy pompásan színezett, reprezentatív példányát,⁷³ azonban sem a régi kézírásos katalóguscédulán, sem a kiadványban nincs utalás a kötet provenienciájára. Bár a krónika nem szerepel a prágai Művészettörténeti Intézet által készített, Ferdinánd főherceg egykori könyvtárát rekonstruáló katalógusban sem,⁷⁴ nem zárható ki, hogy egykor a részét képezte, mivel a kutatócsoport⁷⁵ egyik vezetőjének, Ivo Puršnak a tájékoztatása szerint az azonosítás sok könyv esetében csak megközelítően volt lehetséges.

Az *Ehrenportétól* eltérően egyéni vonásokat mutat az innsbrucki síremlék 23. reliefjén a II. Ulászló mögött álló I. Zsigmond lengyel király arca is. Az uralkodó portréinak is több ikonográfiai típusát ismerjük.⁷⁶ Az egyikén, mely sajátos módon hasonlóságot

71 Johannes ab Hasenburgk et Budynae: *Icones ducum regumque Bohemiae a Przemysl primo duce usque ad Ludovicum Wladislai filium, qui a. 1526... occubuit inscriptionibus illustratae*, ÖNB, Cod. 8043. Vö. Bartos 1988, 67–68. (34. sz.); Papp 2019, 158–160. – irodalommal.

72 Vö. Papp 2019, 159–160. – részletes irodalommal.

73 ÖNB, 63.F.11. (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ166234304 – utolsó letöltés: 2021. június 5.). A könyvtárban megtalálható a krónika egy színezetlen példánya is: 53.G.2.(4).

74 Purš–Kuchařová 2015, vö. Purš 2017.

75 Purš 2017, 99.

76 Páncélban, kezében karddal és jogarral, lovagkirályként ábrázolja I. Zsigmondot az a fametszetes illusztráció, mely Jodocus Decius (1485–1545) Jagelló-dinasztia történetét (*De Vetustatibus Polonorum...* Kraków 1521) díszítette, vö. *Habsburg Mária* 2005–2006, 147–148. (I-14. sz.) (Spekner Enikő).

9. Augustin Hirschvogel: *I. Zsigmond lengyel király*, 1548 körül. Rézkarc

10. H. Saumann: *I. Zsigmond lengyel király*, 1554 körül. Fametszet

mutat II. Ulászló említett éremportréjával, a profilban, szakáll és bajusz nélkül ábrázolt uralkodó prémgalléros kabátot, illetve a fejre simuló, kötött vagy hímzett sapkát visel.⁷⁷ Hasonló ábrázolással találkozunk egy 1527-ben (mint a köriratban olvasható, I. Zsigmond 60 éves korában) készült érmen.⁷⁸ Talán ezt az érmet használta előképként Augustin Hirschvogel (1503–1553) az 1548 körül I. Zsigmondról készített rézmetszetű portréján (9. kép), mely Siegmund von Herberstein (1486–1566) 1550–1560-as években kiadott önéletrajzi kiadványaiban jelent meg azoknak az uralkodóknak a sorában, akiket az 1515-ös kettős eljegyzésen szintén jelen lévő Herberstein diplomataként meglátogató, ezen a könyvillusztráción is szerepel ugyanis, hogy a lengyel királyt 60 éves korában ábrázolja.⁷⁹ Ez az ikonográfiai típus tűnik fel Sebastian Münster kozmográfiája említett, 1598-as bázeli kiadásának Lengyelországot bemutató fejezetében is.⁸⁰

I. Zsigmond portréinak másik része – ezzel a típussal találkozunk a síremlék 23. reliefjén is – az uralkodót bajusszal és lent szögletesre formált szakállal ábrázolja. Közéjük

77 L. két olajfestményt: Hans von Kulmbach (†1522): *I. Zsigmond*, 1511–1518, Muzeum Narodowe w Poznaniu, ltsz. Mo 2185; Ifj. Hans Dürer: *I. Zsigmond*, 1530, Muzeum Narodowe w Warszawie, ltsz. MP 3177.

78 Heraeus 1828, 35. tábla, 1, 2; Fraknoi 1889, 154; Gumowski 1906, 58–62. (XV. tábla, 62. sz.); Habich 1929, XXXIV. tábla, 1, 2; *Medale polskie* 2019, 14–15. (1. sz.) (Michał Zawadzki). I. Zsigmond hasonló éremportréját l. uo., 15–16. (2. sz.) (Michał Zawadzki).

79 Újabbban vö. Papp 2021. Hasonló sapkában, prémes kabátban ábrázolta 1519 körül készült festményén Albrecht Dürer az 1515-ös kettős eljegyzésen is résztvevő Jakob Fuggert (1459–1525). Még jobban hasonlít II. Ulászló és I. Zsigmond említett portréira id. Hans Burgkmair fametszetű (*chiaroscuro*) profilképe Jakob Fuggerről (1510–1512 k., SMB, Kupferstichkabinett, ltsz. 17-3).

80 Münster 1598, 1297. Vö. még 27. j.

tartozik egy posztumusz portréminiatúra, amely az ifjabb Lucas Cranach (1515–1586) műhelyében, egy tíz darabból álló, a Jagelló lengyel királyi család tagjait ábrázoló sorozat részeként készült képmás.⁸¹ Florian Abel I. Zsigmond ábrázolásán a szakáll és a bajusz formája még jobban hasonlít H. Saumann 1554 körüli fametszetéhez (10. kép).⁸² Hasonló szakállt visel a lovon ülő lengyel uralkodó azon a 17. századi illusztráción is, amely II. Ulászló, I. Zsigmond és I. Miksa 1515. évi találkozását jelenítette meg.⁸³

Rövidítésjegyzék

BStB – Bayerische Staatsbibliothek, München

KHM – Kunsthistorisches Museum, Wien

MNM – Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

OSzK – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest

ÖNB – Österreichische Nationalbibliothek, Wien

SMB – Staatliche Museen zu Berlin

SZM – Szépművészeti Múzeum, Budapest

Bibliográfia

Bachschweller 2012 – Karin Bachschweller: *Barbara von Rottal. Der Versuch einer Biographie*. Diplomarbeit. Universität Wien 2012.

Bánfi 2019 – Bánfi Szilvia: A sokszorosított grafika szerepe Raphael Hoffhalter tipográfus tevékenységében. *Művészettörténeti Értesítő* 68. 2019, 5–31.

Bartos 1988 – Bartos György: *II. Ulászló magyar és cseh király ikonográfiája*. Szakdolgozat. Budapest 1988. ELTE Művészettörténeti Intézet Könyvtára.

Birken 1668 – Sigmund von Birken: *Spiegel der Ehren des Höchstlößlichen Kayser- und Königlichen Erzhauses Oesterreich...* Nürnberg 1668.

Boeheim 1888 – Wendelin Boeheim: *Urkunden und Regesten aus der k. k. Hofbibliothek. I. Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses* 7. 1888, CCXXVI–CCCXIII.

Boeheim 1889 – Wendelin Boeheim: *Urkunden und Regesten aus der k. k. Hofbibliothek. II. Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses* 10. 1889, I–XIX.

Budapest és Krakkó 2016 – Benda Judit et al. szerk.: *Közös úton. Budapest és Krakkó a középkorban*. (Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum – Muzeum Historyczne Miasta Krakowa) Budapest 2016.

81 Ifj. Lucas Cranach műhelye: *I. Zsigmond*, 1553–1555, Krakkó, Czartoryski Museum, ltsz. XII-536.

82 H. Saumann: *Sigismvndvs I Rex Poloniae, Magnvs dux Litvaniae, Rvssiae, Prvssiae, Masoviae, Samagittie...*, 1554 k., Nürnberg, Germanisches Nationalmuseum, ltsz. H641.

83 Birken 1668, 1325. Reprodukcióját l. pl. *Osztrák–Magyar Monarchia I.*, 1888, 133; Ortvy 1914, 45. Vö. Bartos 1988, 77–78. (40. sz.).

- Cuspinianus 2006 – Johannes Cuspinianus: Napló I. Miksa császár találkozójáról Magyarország, Csehország és Lengyelország három királyával (1515). In: *Krónikáink magyarul III/1*. Válogatta és fordította: Kulcsár Péter. Budapest 2006, 137–163.
- Diemer 2004 – Dorothea Diemer: Kaiser Maximilians Kenotaph in der Innsbrucker Hofkirche – seine Vorgeschichte, seine Entstehung und seine Künstler. In: Haidacher–Diemer 2004, 32–64.
- Dilbaum 1603 – Samuel Dilbaum: *Eikonografia...* Augsburg, 1603.
- Dillich 1600 – Wilhelm Dillich: *Ungarische Chronica: darinnen ordentliche, eigentliche und kurtze Beschreibung...* Kassel 1600.
- Dressler 1973 – Helga Dressler: *Alexander Colin*. Karlsruhe, 1973.
- Dybaś–Tringli 2019 – Bogusław Dybaś – István Tringli Hg.: *Das Wiener Fürstentreffen von 1515. Beiträge zur Geschichte der Habsburgisch-Jagiellonischen Doppelvermählung*. Budapest 2019.
- Endrődi 2000 – Endrődi Gábor: Szent István I. Miksa császár síremlékén. In: Mikó Árpád – Sinkó Katalin szerk.: *Történelem – kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatáról*. (Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria) Budapest 2000, 196–220.
- Erdős 2014 – Erdős Zoltán: II. Lajos ikonográfiája a 16. században. *Turul* 87. 2014, 4. sz., 121–148.
- Fitz 1957 – Fitz Jenő: *Székesfehérvár*. Budapest 1957.
- Fitz–Császár–Papp 1966 – Dr. Fitz Jenő – Császár László – Papp Imre: *Székesfehérvár*. Budapest 1966.
- Fraknói 1889 – Fraknói Vilmos: *Erdődi Bakócz Tamás élete. 1442–1521*. Budapest 1889.
- Fraknói 1896 – Fraknói Vilmos: *A Hunyadiak és a Jagellók kora 1440–1526*. (A Magyar Nemzet Története, IV.) Budapest 1896.
- Freher–Struve–Dulssecker 1717 – Marquard Freher – Burkhard Gotthelf Struve – Johann Reinhold Dulssecker: *Rerum Germanicarum Scriptores varii... Tomus Secundus...* Argentorati 1717.
- Frenzel 2013 – Monika Frenzel: *Kenotaph – Das Hochgrab Kaiser Maximilians I. in der Hofkirche zu Innsbruck*. Innsbruck 2013.
- Galavics 2001 – Galavics Géza: A Habsburgok mint magyar királyok és a képzőművészeti reprezentáció. In: Fazekas István – Ujváry Gábor szerk.: *Császár és király. Történelmi utazás. Ausztria és Magyarország. 1526–1918. Kiállítás az Osztrák Nemzeti Könyvtár dísztermében, 2001. március 8. – május 1.* (Kiállítási katalógus, Collegium Hungaricum–Österreichische Nationalbibliothek) Wien 2001, 9–18.
- Genthon 1934 – Genthon István: Egy budai humanista aranycsészéje. In: *Tanulmányok Budapest Múltjából* 3. 1934, 138–144.
- Gozdzik é. n. – Gozdzik Tadeusz: *A Jagelló-házból származó magyar uralkodók ikonográfiája. (I. Ulászló, II. Ulászló, II. Lajos, Izabella)*. (Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézet dolgozatai) [Budapest] é. n.
- Gulyás 2014 – Gulyás Borbála: Bocskay György kalligráfus antikva betűs síremlékfeliratai. All'antica reprezentáció I. Ferdinánd bécsi udvarában. *Művészettörténeti Értesítő* 63. 2014, 265–306.

- Gulyás 2017 – Borbála Gulyás: Die Turniere am Hof der ungarischen Könige im 16. Jahrhundert. In: Stefan Krause – Matthias Pfaffenbichler Hg.: *Turnier. 1000 Jahre Ritterspiele*. Wien 2017, 131–153.
- Gulyás 2018 – Borbála Gulyás: “Achtet Casten, darinnen allerley Buecher”. Prints and Manuscripts in the Kunstkammer of Ferdinand of Tyrol. In: Andrea M. Gáldy – Sylvia Heudecker eds.: *Collecting Prints and Drawings*. Newcastle upon Tyne 2018, 105–120.
- Gulyás 2020 – Gulyás Borbála: *Bocskay György kalligráfus művészete*. Budapest 2020.
- Gumowski 1906 – Maryan Gumowski: *Medale Jagiellonow*. Kraków 1906.
- Gyöngyössy–Winter 2007 – Márton Gyöngyössy – Heinz Winter: *Münzen und Medailen des Ungarischen Mittelalters 1000–1526*. Wien 2007.
- Habich 1916 – Georg Habich: *Die deutschen Medailleure des XVI. Jahrhunderts*. Halle a. d. Saale 1916.
- Habich 1929 – Georg Habich: *Die Deutsche Schaumünzen des XVI. Jahrhunderts*. Erster Teil, Erster Band, Erster Haelfte. München 1929.
- Habsburg Mária 2005–2006 – Réthelyi Orsolya et al. szerk.: *Habsburg Mária, Mohács özvegye. A királyné és udvara 1521–1531*. (Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum) Budapest 2005.
- Haidacher–Diemer 2004 – Christoph Haidacher – Dorothea Diemer: *Maximilian I. Der Kenotaph in der Hofkirche zu Innsbruck*. Innsbruck–Wien 2004.
- Haidacher 2004 – Christoph Haidacher: Maximilians Leben und Taten in 24 Bildern. Die Marmorreliefs am Grabdenkmal des Kaisers mit kunsthistorischen Beschreibungen der Reliefs von Dorothea Diemer. In: Haidacher–Diemer 2004, 81–188.
- Heilingsetzer 2003 – Georg Heilingsetzer: Ein Baustein zur Entstehung der Habsburgermonarchie. Die Hochzeit Erzherzog Ferdinands in Linz (1521). In: *Kaiser Ferdinand I.* 2003, 67–75.
- Heraeus 1828 – Carl Gustav Heraeus: *Bildnisse der regierenden Fürsten und berühmter Männer vom vierzehnten bis zum achtzehnten Jahrhunderte in einer Folge von Schaumünzen*. Wien 1828.
- Hözl 2001 – Norbert Hözl: *Das goldene Zeitalter. Der Traum Kaiser Maximilians 1502–2002*. Reith im Alpbachtal 2001.
- Hunyadi Mátyás, a király 2008 – Farbaký Péter et al. szerk.: *Hunyadi Mátyás, a király. Hagymány és megújulás a királyi udvarban, 1458–1490*. (Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum) Budapest 2008.
- Ilg 1885 – Dr. Albert Ilg: Das Spielbrett von Hans Kels. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses* 3. 1885, 53–78.
- Jansen 2019 – Dirk Jacob Jansen: Strada’s Role in Projects Initiated by Emperor Ferdinand I. In: Uő.: *Jacopo Strada and Cultural Patronage at The Imperial Court*. (Rulers & Elites, 17). Leiden 2019, 339–366.
- Kaiser Ferdinand I.* 2003 – Wilfried Seipel Hg.: *Kaiser Ferdinand I. 1503–1564. Das Werden der Habsburgermonarchie*. (Kiállítási katalógus, Kunsthistorisches Museum) Wien–Milano 2003.
- Kalmár 1958 – Dr. Kalmár János: *II. Ulászló pápai díszkardja 1509-ből*. Budapest 1958.

- Kerny 2010 – Kerny Terézia: Szent László hódolata Szűz Mária előtt (XIV–XIX. század). In: Csörsz Rumen István szerk.: *GHESAUROS. Tanulmányok Szentmártoni Szabó Géza hatvanadik születésnapjára*. Budapest 2010, 515–540.
- Krause 2014 – Stefan Krause: „zum staeten Andenken diesen dem Herze Oesterreichs unvergeßlichen Kaisers” – Zur Rezeption Kaiser Maximilians I. In: Sabine Haag et al. Hg.: *Kaiser Maximilian I. Der letzte Ritter und das höfische Turnier*. Regensburg–Mannheim 2014, 185–202.
- Kuster 2019 – Thomas Kuster: „[...] mit den allergewaltigsten und fürnembsten Königen und Potentaten der Christenheit. Schwagerschafft und verwantnuß gemacht [...]“. Eine Zusammenschau maximilianeischer Familienpolitik. In: *Maximilian I. Gedachtnus* 2019, 23–37.
- Kuthen 1539 – Martin Kuthen ze Šprinsberka: *Kronyka o Založenij Zemie Čzeske, a prwnijch obywatelijch gegich...* Praga 1539.
- Kuthen 1540 – *Catalogus Ducum Regumque Bohoemorum in quo summatis gesta singulorum singulis Distichis continentur. In super additae sunt eorum facies Iconicae, & ad vivum deliniatae*. Authore Martino Cvtheno Bo: [h. n.] Anno MDXL.
- Lázár 1918 – Dr. Lázár Béla: *Bernhard Strigel: II. Ulászló és családjának arcképe*. (Ernst-Muzeum II.) Budapest 1918.
- Lhotsky 1944 – Alphons Lhotsky: Apis Colonna. Fabeln und Theorien über die Abkunft der Habsburger. Ein Exkurs zur Chronica Austriae des Thomas Ebendorfer. *Mitteilungen des Instituts für Geschichtsforschung und Archivwissenschaft in Wien* 60. 1944, 171–245.
- Lüken 1998 – Sven Lüken: Kaiser Maximilian I. und seine Ehrenpforte. *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 61. 1998, 4. sz., 449–490.
- Matthias Corvinus – Schallaburg 1982 – Tibor Klaniczay – Gottfried Stangler – Gyöngyi Török Hg.: *Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn, 1458–1541*. (Kiállítási katalógus, Niederösterreichisches Landesmuseum Schloss Schallaburg) Wien 1982.
- Maximilian I. Gedachtnus 2019 – Sabine Haag – Veronika Sandbichler Hg.: *Maximilian I. Zu Lob und ewiger Gedachtnus*. (Kiállítási katalógus, Schloss Ambras) Innsbruck 2019.
- Medale polskie 2019 – Michał Zawadzki red.: *Medale polskie i z Polską związane z okresu Pierwszej Rzeczypospolitej*. Katalog zbiorów. t. 1. Juliusz W. Zacher, Grzegorz Śniezko, Michał Zawadzki przy współpracy Marty Męclewskiej. Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Warszawa 2019.
- Michel–Sternath 2012 – Eva Michel – Maria Luise Sternath Hg.: *Kaiser Maximilian I. und die Kunst der Dürerzeit*. München–London–New York 2012.
- Münster 1598 – Sebastian Münster: *Cosmographie: das ist, Beschreibung Aller Länder, Herrschafften vnd fürnemesten Stetten des gantzen Erdbodens, sampt ihren Gelegenheiten, Eygenschafften, Religion, Gebräuchen, Geschichten vnd Handtierungen...* Basel 1598.
- Ortvay 1914 – Ortvay Tivadar: *Mária, II. Lajos magyar király neje 1505–1558*. Budapest 1914.

- Osztrák–Magyar Monarchia I. – Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen. Magyarország I.* Budapest 1888.
- Papp 2019 – Papp Júlia: Az 1526. évi mohácsi csata 16–17. századi képzőművészeti recepciója. In: Fodor Pál – Varga Szabolcs szerk.: *Több mint egy csata: Mohács. Az 1526. évi ütközet a magyar tudományos és kulturális emlékezetben.* Budapest 2019, 149–193.
- Papp 2021 – Papp Júlia: Siegmund von Herberstein kiadványainak magyar vonatkozású illusztrációi. *Magyar Könyvszemle* 137. 2021, 1. sz., 1–38.
- Parshall 1982 – Peter W. Parshall: The Print Collection of Ferdinand, Archduke of Tyrol. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien* 78. 1982, 139–184.
- Praschl-Bichler 2021 – Gabriele Praschl-Bichler: Ess- und Tafelkultur der Kaiser Friedrich III und Maximilian I. In: Barbara Eisner-Braunsteiner – Kuno Erich Mayer Hg.: *Wir Friedrich III & Maximilian I. Ihre Welt und ihre Zeit.* Benediktinerstift Admont 2021, 58–67.
- Primisser 1812 – Gottfried Primisser: *Denkmähler der Kunst und des Alterthums in der Kirche zum heiligen Kreuz zu Innsbruck.* Innsbruck 1812.
- Purš–Kuchařová 2015 – Ivo Purš – Hedvika Kuchařová ed.: *Knihovna arcivévody Ferdinanda II. Tyrolského (1529–1595).* Prag 2015.
- Purš 2017 – Ivo Purš: Die Bibliothek Erzherzog Ferdinands II. auf Schloss Ambras. In: Veronika Sandbichler Hg.: *Ferdinand II. 450 Jahre Tiroler Landesfürst.* (Kiállítási katalógus, Schloss Ambras) Innsbruck 2017, 99–103.
- Reusner 1586 – Nicolaus Reusner: *Anathemata, sive Arca Sepulcrales... familiae Salmensis...* Strassburg 1586.
- Rupp 1846 – Rupp Jakob: *Magyarország ekkorig ismeretes pénzei II. A vegyes házakkóli királyok korszaka.* Buda 1846.
- Scheicher 1986 – Elisabeth Scheicher: Das Grabmal Kaiser Maximilians I. in der Innsbrucker Hofkirche. Wien, 1986. Sonderdruck aus: *Österreichische Kunsttopographie.* Band XLVII, *Die Denkmäler der Stadt Innsbruck. Die Hofbauten.* Wien 1986, 359–426.
- Schemper-Sparholz 2005 – Ingeborg Schemper-Sparholz: Grab-Denkmäler der Frühen Neuzeit im Einflussbereich des Wiener Hofes. Planung, Typus, Öffentlichkeit und mediale Nutzung. In: Mark Hengerer Hg.: *Macht und Memoria. Begräbniskultur europäischer Oberschichten in der Frühen Neuzeit.* Köln–Weimar–Wien 2005, 347–380.
- Schmid 1984 – Karl Schmid: „Andacht und Stift“. Zur Grabmalplanung Kaiser Maximilians I. In: Karl Schmid – Joachim Wollasch Hg.: *Memoria. Das geschichtliche Zeugniswert des liturgischen Gedenkens.* (Münstersche Mittelalter-Schriften, 48) München 1984, 750–786.
- Schönherr 1884 – Dr. David Schönherr: Urkunden und Regesten aus dem k. k. Statthalterei-Archiv in Innsbruck. In: *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses* 2. 1884, LXXXI–CCXIII.

- Schönherr 1890a – Dr. David Ritter von Schönherr: Geschichte des Grabmals Kaisers Maximilian I. und der Hofkirche zu Innsbruck. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses* 11. 1890, 140–268.
- Schönherr 1890b – Dr. David Ritter von Schönherr: Urkunden und Regesten aus dem K. K. Statthaltereii-Archiv in Innsbruck. II. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses* 11. 1890, LXXXIV–CCXIII.
- Seidl 2003 – Katharina Seidl: Das Maximiliansgrab. In: *Kaiser Ferdinand I.* 2003, 243–247.
- Szalai 2001 – Szalai Béla: *Magyar várak, városok, falvak metszeteken 1515–1800. I. kötet: A mai Magyarország.* Budapest 2001.
- Szalai 2021 – Szalai Béla: *A tizenötéves háború metszetei.* Budapest 2021.
- Szentesi 2010 – Edit Szentesi: First Meeting of the Betrothed Pair. A Habsburgian Iconographic Type. In: Livia Varga et al. eds.: *Bonum ut pulchrum. Essays in Art History in Honour of Ernő Marosi on His Seventieth Birthday.* Budapest 2010, 381–404.
- Ugry 2015 – Ugry Bálint: Esterházy Pál nádor és Esterházy József tumbája a kismartoni családi kriptában. *Ars Hungarica* 41. 2015, 4. sz., 91–101.
- Veress–Siklósi 1990 – Veress D. Csaba – Siklósi Gyula: *Székesfehérvár, a királyok városa.* Budapest 1990.
- Weszerle 1873 – *Weszerle József Hátrahagyott érmészeti táblái.* Pest 1873.
- Wien 1529 1979 – Günter Dürriegl Hg.: *Wien 1529. Die erste Türkenbelagerung.* (Kiállítási katalógus, Historisches Museum der Stadt Wien) Wien 1979.
- Winter 2013 – Heinz Winter: *Die Medaillen und Schaumünzen der Kaiser und Könige aus dem Haus Habsburg im Münzkabinett des Kunsthistorischen Museums Wien.* Wien 2013.

Depiction of the Habsburg–Jagiellon Double Betrothal in 1515
on the Sepulchral Monument of Emperor Maximilian I
Addenda to Relief 23 of the Cenotaph in Innsbruck

The sepulchral monument of the Holy Roman Emperor Maximilian I is in the Hofkirche in Innsbruck. Most of the cenotaph's 24 marble reliefs were based on drafts by Florian Abel, the court painter of Archduke Ferdinand II who lived as regent of Bohemia in Prague until 1567. Although literature reiterated for a long time that the models for the reliefs were the scenes of the woodcut *Triumphal Arch (Ehrenpforte)* issued in 1517, but actually only 10 scenes have thematic and three reliefs have compositional correspondences with it. To the latter belongs the relief no. 23 depicting the double betrothal in Vienna in 1515. In his draft (*Visierung*) Florian Abel strove to provide richer figural scenes than the sketchy depiction of the woodcut, to render the landscape background, the buildings and interior elements more lifelike and – so it seems – he tried to provide more true-to-life portraits. It was probably the expectation of Archduke Ferdinand II that the artist should use his rich collection of books and prints for greater historical authenticity. It might be related to this request that the artist working in Prague received several notices from Innsbruck to speed up work. In the monograph of the cenotaph published in 2004 the authors also stress the importance of research into the pictorial sources used for the *Visierungen*.

Compared to the scene of the double betrothal of 1515 in *Ehrenpforte* in which Holy Roman Emperor Maximilian I, Vladislaus II Jagiellon, King of Hungary and Bohemia and his brother, Sigismund I (the Old), King of Poland are depicted very much alike, schematically, without beard or moustache, on the Innsbruck cenotaph relief no. 23, Vladislaus II and Sigismund I are shown with more individualized, portrait-like features. The face of Vladislaus II clearly resembles the portrait of the ruler that is included in Martin Kuthen's chronicle of the lives of Czech princes and kings published in Czech in Prague in 1539 and in Latin in 1540. In both the print and the relief Vladislaus II has curly hair reaching down to the bottom of the ears and a full curly beard.